

АКТУАЛЬНІСТЬ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДІВ В УМОВАХ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ: АНАЛІЗ РОМАНУ Ф. ГЕРБЕРТА «ДЮНА»

Рижик Марія

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
аспірантка кафедри філософії

«Дюна» – науково-фантастичний роман, написаний американським письменником Френком Гербертом і виданий окремою книгою в 1965 році. Цей роман став першою частиною багатотомної серії, відомої як «Хроніки Дюни». Книга «Дюна» вважається одним із найвизначніших творів наукової фантастики. Романи із циклу були екранізовані кілька разів.

У романі Ф. Герберта «Дюна» та його наступних творах з цього циклу значна увага приділяється релігійно-філософським ідеям. Дія «Дюни» розгортається у далекому майбутньому, у Всесвіті, де людство заселило різні планети. У першій книзі цього циклу читач спостерігає життя Пола Атріда, члена знатного дому, який змушений боротися за виживання на планеті Арракіс після того, як його сім'я потрапляє під загрозу політичних інтриг та зради.

Релігійна різноманітність. Релігії, що змінилися під впливом політичних мотивів, глобалізації та мультикультуралізму, пронизують різні аспекти суспільства Всесвіту Дюни. Духовні цінності та вірування залишаються актуальними, стаючи джерелом сили й натхнення, а інколи є двигуном прогресу.

У «Дюні» присутні численні символи і терміни, що відсилають до ісламської концепції та термінології. Однак слід зауважити, що у Всесвіті Дюни поєднуються та трансформуються різні релігійні культури. У додатках до роману «Дюна» Ф. Герберт більш детально розповідає про цей світ. Він вказує, що на вірування, що домінують в Імперії на момент з'яви Муад'Діба, у тому числі вплинули: навахристиянство Чусука, будісламські варіації, рештки індуїстських обрядів, Дзен Гекіганшу, Тавра й Талмудичний Забур, Муадійський Коран і т.д. [1, с. 616].

Виходячи з назв навчань, можна зрозуміти, що в результаті контакту та взаємодії різних культур і релігійних традицій у Всесвіті Дюни відбувся синтез різних вірувань. Обмін ідеями між культурами та релігійними спільнотами, особливо характерний в епоху глобалізації, стимулює виникнення нових релігійних напрямів. Серед існуючих релігійних рухів, які були створені за допомогою релігійного синтезу, можна виділити бахаїзм, каодай, Фалуньгун і рух Нью-Ейдж.

Орден Бене Гессерит. Орден Бене Гессерит у всесвіті «Дюни» є жіночим суспільством, яке керує різними аспектами політичного, економічного та релігійного життя всього Всесвіту. Члени ордену з вражаючими ментальними здібностями грають ключову роль у політичних інтригах «Дюни». Саме вони відіграють важливу роль у створенні месіанського образу Муад'Діба.

Літанія проти страху (формула самонавіювання) Бене Гессерит відображає глибоку психологічну та філософську ідею щодо необхідності вміння зіткнутися зі своїми страхами та долати їх: *«Я не повинен боятися. Страх убиває розум. Страх — це маленька смерть, що веде до повного самозабуття. Я зазирну в очі своєму страхові. Я дозволю йому пройти повз мене та крізь мене. І коли він піде геть, то я обернуся до нього внутрішнім*

зором і простежу його шлях. Там, де страх пройде, нічого не зостанеться. Залишуся тільки я» [1, с. 26].

У контексті індійської філософії, зокрема в питанні про пізнання Атмана, літання проти страху може бути розглянута як глибока метафора самопізнання та єдності з Космосом. Фраза «Залишуся тільки я» може бути розглянута як момент відокремлення не лише від страху, але й від помилкового «Я». Вона може бути розглянута як символ духовного пробудження та пізнання свого істинного «Я», тобто Атмана.

Месіанський мотив. У «Дюні» є месіанський мотив, який є характерною рисою авраамічних релігій. Пророцтво про прихід Муад'Діба призводить до формування культу навколо головного героя, Пола Атріда. Проте, у відміну від традиційних месіанських історій, в «Дюні» ставляться питання про наслідки такого культу особистості та його потенційну небезпеку як для самого Муад'Діба, так і для його послідовників.

Муад'Діб стикається з проблемою керування очікуваннями своїх послідовників і наслідками своїх дій, що призводять до значних змін у всьому Всесвіті. Таким чином, месіанський мотив у романі виступає не лише як засіб розвитку сюжету, але й як привід для роздумів про природу влади, віри та відповідальності.

Дозволимо порівняти головного героя перших книг цикла із персонажами давньоіндійського епосу «Рамаяна» [2]. Спочатку Пол Атрід здається архетипом принца Рами. Герой володіє безліччю позитивних якостей, таких як милосердя, мудрість і чеснота, діє на благо суспільства (а саме народу фрименів), мріє помститися за своїх рідних та встановити справедливість. Проте його дії, спрямовані на набуття влади за рахунок приниження та вбивства інших, наближають Муад'Діба до жорстокого демона Равани.

Висновки. Цикл романів Ф. Герберта є чудовою ілюстрацією релігійного синтезу, який виникає внаслідок мультикультуралізму та глобалізації. Незважаючи на те, що роман відноситься до жанру фантастики, можна відзначити елементи, що віддзеркалюють Всесвіт Дюни у сучасному суспільстві. Роман дає можливість поміркувати про майбутнє релігій та їх можливі трансформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герберт Ф. Дюна. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 656 с.
2. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Ramayana | Summary, Characters, & Facts. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/Ramayana-Indian-epic> (дата звернення: 03.03.2024).